DIN VREMEA STUDENȚIEI.
CUM L-AM CUNOSCUT PE PROFESORUL EUGENIO COSERIU

Rudolf Windisch
Universität Rostock, Germania
rudolf.windisch@yahoo.de

Résumé: ***De la période étudiante. Comment j'ai fait connaissance au professeur Coseriu***. *Je me souviens de ma première année d'études français en 1960 à l'université de Bonn où j'avais rencontré le prof. Eugenio Coseriu (né le 27 juillet à Mihăileni, République de Moldavie – 7 sept. 2002, Tübingen). Après sa nomination à la chaire de Philologie Romane à l'université de Tübingen en 1963, j'y suis allé également terminer mes études avec l'achèvement du doctorat (Dr. phil.) sous la direction de Coseriu*.

Mots-clés: vie étudiante, études, linguiste, Coseriu, linguistiques romane et intégrale.

Şeful Institutului de Romanistică de la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bonn [Romanisches Seminar la Philosophische Fakultät], marele romanist prof. Harri Meier îi avertiza pe studenţii Institutului că va veni un profesor străin de la Univeristatea din Montevideo (Uruguay) drept „Gastprofessor" (Visiting Professor), de origine română, specialist în domeniul filologiei romanice, care ştie mai multe limbi romanice, printre care italiana, spaniola, bineînţeles, şi limba sa maternă, româna. Respectul nostru, ca tineri studenţi la romanistică, cărora li se cerea cunoaşterea a cel puţin două limbi romanice, faţă de un profesor care se simţea ca acasă peste tot în lumea acestor limbi, a crescut semnificativ. Deoarece urmărisem de câteva semestre cursurile profesorului Meier, care, în decursul mai multor prelegeri magistrale ne-a informat despre problemele capitale ale disciplinei noastre, de ex., despre cercetările etimologice exemplificate prin *REW*, *Romanisches etymologisches Wörterbuch* (Heidelberg 1913, 1935) fundat de marele romanist Wilhelm Meyer-Lübke (1861–1936) sau despre „Geschichte der Romanischen Sprachwissenschaft" (*Istoria lingvisticii romanice*), pe baza faimoasei *Introduceri* a lui Iorgu Iordan (1888–1986), *Einführung in die Geschichte und Methoden der romanischen Sprachwissenschaft* (trad. Werner Bahner, Berlin 1962), eram curioşi să-l

BDD-V5076 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:01 UTC)

cunoaştem pe acest prof. străin, care se bucura, conform spuselor profesorului nostru Harri Meier, de o reputaţie anticipată. Profesorul Coseriu şi-a început activitatea academică în Germania, dacă nu mă înşel, la Universitatea din Frankfurt/Main, la începutul anilor 1960, pe urmă la Bonn. Nu-mi amintesc de titlul primului curs magistral al lui Coseriu, ci doar că noi ne-am adunat toţi studenţii Institutului, să-l întâmpinăm pe noul profesor, E. Coseriu. El şi-a început primele prelegeri, prezentările sau explicaţiile privind istoria lingvisticii romanice, descrieri lingvistice ale diferitelor limbi romanice din perspectiva sincronică ş.a.m.d. în limba germană. Ne-am dat seama de accentul lui 'romanic', o primă impresie, care nu ne-a deranjat, întrucât repede ne-am convins că el ne va preda lecţii interesante cu un material lingvistic prelucrat sub aspecte metodologice care încă nu ne erau cunoscute; se părea că profesorul îşi construia propoziţiile conform normei gramaticii germane, înainte de a le rosti. De aceea vorbea mai încet, prin urmare mai uşor de înţeles pentru noi. Pe scurt: repede prof. Coseriu a câştigat admiraţia şi recunoştinţa noastră pentru cursurile sale, prin care ne introducea pe un nou teren al studiilor de filologie romanică. Oare profesorul nostru, Harri Meier (1905–1990), a exagerat lăsându-l fără cuvinte pe profesorul oaspete Coseriu, cu afirmaţia: „El ştie totul."? Conform contactelor noastre cu prof. Coseriu, acest elogiu era prin urmare pe deplin justificat. Însă Coseriu nu a rămas prea mult timp la Bonn; deja în vara anului 1963 s-a mutat la Tübingen, la Eberhard-Karls-Universität, unde i s-a oferit o catedră de lingvistică romanică şi generală, tocmai pe baza recomandării lui Harri Meier din Bonn. Era un post pe viaţă, nelimitat, ca acela al unui „Beamter", adică al unui funcţionar de stat. Postul de „Universitätsprofessor" în Germania însemna culmea unei cariere academice. Coseriu a acceptat pe acest ordinariat nu numai din acest punct de vedere, ci şi datorită faptului că marele romanist Ernst Gamillscheg (1877, Neuhaus/Jindřichův Hradec, Česká Republika – 1971, Göttingen) preda acolo. Dar ce mă făceam eu, dacă rămâneam la Bonn? Am luat poate cea mai importantă hotărâre din viaţa mea şi m-am mutat la Tübingen, oraşul mic şi romantic, aşezat pe malul râului Neckar, oraşul important al intelectualităţii germane, ca să îi menţionez numai pe poeţii Friedrich Hölderlin 1770–1843), Ludwig Uhland (1787–1862) sau pe filosofii Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) şi Friedrich Schelling (1775–1854). Nu eram singurul între foştii colegi de la Bonn care l-au urmat pe Coseriu, care ne-a primit cu bunăvoinţă la Tübingen. Dintr-o privire retrospectivă, acest Romanisches Seminar în anii aceia avea aspectul unei *pléjade* a romanisticii în Germania, graţie unui colegiu de profesori renumiţi, ca, de pildă, Ernst Gamillscheg şi Gerhard Rohlfs (1892–1985), care predau, fără normă, franceză – Mario Wandruszka (1911–2004), respectiv literatură comparată – Kurt Wais (1907–1995).

BDD-V5076 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:01 UTC)

„Romanistica” înseamnă la Tübingen continuarea unei tradiţii de cercetare, care s-a dezvoltat în Germania de la principiile „pozitivismului”, prin neogramaticieni, prin fondatorii acestei discipline, Friedrich Diez (1794–1876) şi Wilhelm Meyer-Lübke, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, până la o disciplină recunoscută în cadrul ştiinţelor culturii [şi Sextil Puşcariu (1877, Braşov / Kronstadt – 1948, Bran / Transilvania) şi-a făcut ucenicia la Leipzig, la Gustav Weigand (1860–1930), în romanistică]. Coincidenţa a făcut ca, în timpul studiilor noastre, să mai activeze ca profesori emeriţi la Tübingen doi reprezentanţi însemnaţi ai acestei metodici neogramatice, Ernst Gamillscheg şi Gerhard Rohlfs. Pentru noi studenţii, care mai audiam prelegerile lor, chiar dacă participarea nu se mai lua în consideraţie ca performanţă de studiu, era de la sine înţeles să profităm de aceşti mari maeştri. Împreună cu activitatea lui Coseriu, romanistica de la Tübingen se bucura – dacă pot fi puţin sentimental în retrospectivă – de o constelaţie strălucitoare. Ce influenţă au avut aceşti profesori asupra pregătirii noastre, am ajuns să apreciem deplin doar mai târziu. Aşa că nu-mi rămâne decât să recomand tinerilor filologi să-i citească pe aceşti „clasici”, de exemplu, *Geschichte der Romanischen Sprachwissenschaft*, I: *Von den Anfängen bis 1492* (Tübingen 2003) / II: *Von Nebrija bis Celso Cittadini* (Tübingen 2015), scrise de Eugenio Coseriu.

Ar mai fi şi un alt punct important: Coseriu ne-a făcut cunoştinţă cu clasicii cercetării germane, fie cu Hegel, fie cu fraţii Grimm [„Gebrüder Grimm”: Jacob (1785–1863), Wilhelm (1786–1859)], fie cu filologia secolului al XIX-lea, ca, de exemplu, cu Hermann Paul (1846–1921) şi cu Şcoala neogramatică, cu cei din Italia – idealismul filologic al lui Karl Vossler (1872–1949) provenind de la Benedetto Croce (1866–1952); apoi cu aventura incursiunii în filosofia (lingvistică) greacă, Platon şi Aristotel, sau cunoaşterea timpului arabomauric al unui Maimonides şi al multor altora, cu toţii „clasici”. Pentru mine a devenit important faptul că Eugeniu Coşeriu, provenind din afara Germaniei, ne-a introdus în mare măsură în cercetarea clasică germană, la care noi înşine încă nu ajunsesem. Dacă îmi permiteţi, pot da un exemplu pentru referirea lui Coseriu la opere (lingvistice) pe care noi le considerăm astăzi „clasice” în Germania (spun aceasta fără ironie, dar şi fără fals patriotism). Mi-a rămas o amintire vie, pentru a da doar un exemplu între multe altele, numele Hans Georg von der Gabelentz (1840–1893), cu cartea sa cuprinzătoare *Die Sprachwissenschaft* (*Lingvistica*, 1891), în care apar, de pildă, dihotomiile atât de importante mai târziu la Ferdinand de Saussure (1857–1913), ca *sincronie – diacronie* sau *langue – parole* (în orice caz, în terminologie germană), aplicate deja la analiza lingvistică, pe baza cărora Saussure, în al său *Cours de linguistique générale*, a introdus cotitura copernicianã în lingvistica sistematică. Gabelentz a rămas în mare măsură necunoscut. Cu siguranţă, nu a fost numai

BDD-V5076 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:01 UTC)

un act simbolic faptul că colegul Gunter Narr a deschis seria „Tübinger Beiträge zur Linguistik" (TBL) cu editarea „lingvisticii" lui Gabelentz împreună cu studiul lui Coseriu despre acesta, privit ca un precursor al lui Saussure. Împreuna cu Gunter Narr am publicat trei prelegeri pe care profesorul Coseriu le-a ţinut în primii ani ai activităţii sale magistrale, scrise de noi cu mâna pe hârtie (încă nu dispuneam în anii 1960 de instrumente tehnice), tipărite cu o maşină de scris, apoi multiplicate: *Einführung in die strukturelle Linguistik* (în semestrul de iarnă 1967/68); *Einführung in die transformationelle Grammatik* (1968) şi *Geschichte der Sprachphilosophie von der Antike bis zur Gegenwart. Eine Übersicht* (1968/69), publicată mai târziu în mod integral la editura Gunter Narr, Tübingen (*infra*). Aceste „Vorlesungsnachschriften" (reproduceri scrise la cursuri) le-am trimis cu poşta la diferite Facultăţi de Romanistică din Germania, unde le-am pus la dispoziţie studenţilor de romanistică. Fără aroganţă aş pretinde că am contribuit – indiferent de neajunsurile unei astfel de metode – la o mai accelerată popularizare a lui Coseriu în cercurile studenţilor. Imaginaţi-vă numai aceasta – pot să ironizez – profesorul ne cerea nouă, studenţilor germani, o disciplină de muncă, lăudată şi astăzi de către românii politicoşi, ca fiind o calitate tipic germană; poate că şi aceasta a fost „clasică", cel puţin acest fapt mi-a devenit clar mult mai târziu, când predam deja de ceva timp la universitate.

Pentru mine a fost important faptul că Coseriu, provenind din străinătate – mai precis, din Basarabia –, ne-a introdus în mare măsură nu numai în disciplina „noastră", adică în lingvistica romanică, ci şi în cercetarea clasică germană, la care noi înşine încă nu ajunsesem.

Privind cursurile prof. Coseriu, de pildă, „Gramatica istorico-comparativă a limbilor romanice" (în semestrul de iarnă 1964/65 de trei ori pe săptămână, dimineaţa între orele 8–10) sau cursul despre „Latina vulgară" (publicat sub forma definitivă: *Lateinisch-Romanisch: Vorlesungen und Abhandlungen zum sogenannten Vulgärlatein und zur Entstehung der romanischen Sprachen* (ed. Hansbert Bertsch), Tübingen 2008; Recenzat de noi, R. Windisch, în *ALIL. Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară*, LI, 2011, 419–426) care acopereau atunci pentru noi domenii interesante şi a căror prezentare, ca teme centrale ale romanisticii, a fost privită ca un lucru de la sine înţeles în viziunea lui Coseriu – toate apar în retrospectiva de astăzi ca *highlight*-uri ale cercetării şi ale învăţăturii romanistice.

Cu referire la termenul de „lingvistică integrală": această noţiune nu era uzuală pentru noi studenţii la începutul activităţii didactice a profesorului Coseriu la Tübingen; poate că învăţătura sa, publicaţiile sale nu avuseseră încă această pretenţie la începutul activităţii sale la Tübingen; în orice caz, îmi amintesc bine că, într-un cerc restrâns, el a spus că – aceasta se întâmpla însă mai târziu, în anii '80 – concepţia sa lingvistică s-a consolidat încă

BDD-V5076 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:01 UTC)

devreme, similar cu sistematica timpurie a edificiului filosofic al lui Hegel. Aici nu aş dori nici să apreciez comparaţia aleasă de însuşi Coseriu, nici să estimez din ce moment sistematica sa lingvistică a devenit integrală.

Deci, nu pot spune, aşa, din amintiri, când s-a răspândit în Germania cunoaşterea pretenţiei lui Coseriu de a promova o „lingvistică integrală", aceasta devenind un *mot cléf* al muncii sale. Însă, pot să mă bucur astăzi, aflându-mă din nou în ţară, aici la Mediaş, în compania colegului şi prietenului meu, profesorul universitar dr. Mircea Borcilă, care la Cluj a promovat cu rezultate notabile atât receptarea lui Coseriu, cât şi cercetarea lingvistică sub acest aspect „global-integral".

Vreau să mai pomenesc şi o altă capodoperă a profesorului Coseriu: *Synchronie, Diachronie und Geschichte. Das Problem des Sprachwandels*, München, Wilhelm Fink, 1974 (*Sincronia, diacronia e historia. El problema del cambio lingüístico,* Montevideo, Universidad de la República, 1958).[1] Ca punere generală în discuţie a problemei lingvistice, m-am ocupat, în lucrarea mea de habilitare, de schimbarea limbii pe baza vestitei *Sincronia*: *Zum Sprachwandel – von den Junggrammatikern zu Labov* (Frankfurt/Main, 1985). Mă întreb, câţi dintre colegii mai în vârstă nu şi-au construit ei înşişi mai târziu prelegerile academice pe baza acestor experienţe?

Nici nu aş putea enumera aici contribuţiile lui Coseriu în domeniul romanisticii, însă aş dori să-mi închei prezentarea de faţă amintind prelegerea inaugurală la angajarea profesorului Coseriu la Catedra pe care a deţinut-o mai înainte prof. Ernst Gamillscheg. Aceasta se întâmpla cam în anul 1964, când a prezentat o „tipologie sintagmatic-paradigmatică a limbilor romanice" (titlul exact l-am uitat), pe care cei mai mulţi dintre noi am înţeles-o numai ca pe un început, o tipologie care astăzi ţine de fundamentele sintaxei sau ale tipologiei romanice. Coseriu nu a fost însă numai un clasic sau un cercetător cu orientare conservatoare: când în Germania se învăţa doar silabisirea cuvântului „structuralism" sau se auzea poate ceva despre o nouă metodă a analizei literare din Franţa, Coseriu ţinuse deja o prelegere fundamentală despre structuralism, care a avut un ecou important şi la germaniştii din Tübingen.

Ce merite a mai avut Coseriu pentru romanistica din Germania? Aici aş aminti activităţile sale în favoarea limbii române: pe lângă prelegerile de limba franceză (văzute ca un centru de greutate al cercetării şi al învăţăturii romanistice din Germania), multe dintre numeroasele prelegeri organizate de Coseriu au fost dedicate limbilor spaniolă, italiană, dar şi portugheză şi română, desigur, ţinute în limbile respective, astfel încât Tübingen a devenit

[1] Cartea a fost tradusă şi în limba română: Eugeniu Coşeriu, *Sincronie, diacronie şi istorie. Problema schimbării lingvistice*, versiune în limba română de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997.

BDD-V5076 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:01 UTC)

unul dintre puţinele seminarii din Germania care acoperea întreaga arie a romanităţii. Nu a fost numai – cum zicea de curând, ironic, dna dr. Luminiţa Fassel (fost cercetător la Universitatea din Iaşi) despre situaţia actuală din Germania – un institut „vest"-romanic, ci tocmai faptul că Eugenio Coseriu a atras prin lectoratul românesc, la care activau atunci doi profesori clujeni, Octavian Şchiau şi Gavril Neamţu, şi romanitatea răsăriteană în cercetare şi predare. Aşa am învăţat noi, pe lângă rolul pe care l-a avut, de exemplu, Ramón Menéndez Pidal (1869–1968) pentru cultura spaniolă, şi însemnătatea unui Sextil Puşcariu pentru istoria limbii şi culturii române, pentru ca, în final, să-i putem compara pe cei doi, din ambele „capete" ale Romanităţii.

Profesorul Eugenio Coseriu a murit în 7 septembrie 2002 la Tübingen. El şi-a găsit ultima lui linişte în „cimitirul cel istoric" / Alter Friedhof, unde se află şi mormântul poetului Hölderlin şi lui Ernst Gamillscheg.

Bibliografie selectivă

Coseriu, Eugenio (1969; Neuauflage 1976, *Einführung in die strukturelle Linguistik*. Edd. Gunter Narr und Rudolf Windisch. Tübingen: Romanisches Seminar der Universität Tübingen.

Coseriu, Eugenio (1968). *Einführung in die transformationelle Grammatik*. Tübingen: Universität Tübingen.

Coseriu, Eugenio (1968/69). *Die Geschichte der Sprachphilosophie von der Antike bis zur Gegenwart. Eine Übersicht*. Teil I: *Von der Antike bis Leibniz*. Tübingen: Romanisches Seminar der Universität Tübingen.

Coseriu, Eugenio (2015). *Geschichte der Sprachphilosophie*. I-II. Tübingen: Narr Francke Attempto.

Coseriu, Eugenio (1988; Neuauflage 2001). *Einführung in die Allgemeine Sprachwissenschaft*.Tübingen: Francke.

Coseriu, Eugenio (1995). *Introducere în lingvistică*. Traducere de E. Ardeleanu / E. Bojoga. Cuvânt înainte de M. Borcilă. Cluj-Napoca: Echinox.

Coseriu, E. (2001/2008). *Latein-Romanisch. Vorlesungen und Abhandlungen zum sogenannten Vulgärlatein und zur Entstehung der romanischen Sprachen*. Ed. Hansbert Bertsch. Tübingen: Gunter Narr Verlag (Recenzat de R. Windisch, în ALIL, t. LI, 2011, 419–426).

Coseriu, E. şi Meisterfeld, Reinhard (2003). *Geschichte der romanischen Sprachwissenschaft*. Bd. 1: *Von den Anfängen bis 1492*, Bd. 2: *Von Nebrija bis Celso Cittadini*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

BDD-V5076 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:01 UTC)